INFORMACJA, al. Niepodległości 34, 61-714 Poznań, hol główny, tel.: 61 626 66 66; fax 61 626 67 44, e-mail: kancelaria@umww.pl

Projekt - Śladami pogromców Enigmy

W 2017 upłynęło 85. lat od chwili złamania przez Polaków kodów maszyny szyfrującej Enigma. Rok jubileuszowy stanowił bardzo dogodny czas na to, by stworzyć wokół polskich kryptologów możliwość do propagowania wiedzy o tych zapomnianych przez lata bohaterach.

Inicjatywą upamiętniającą sukces kryptologiczny był projekt zrealizowany przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego pt. **„Śladami pogromców Enigmy – promocja sukcesu kryptologicznego w związku z 85-rocznicą złamania przez Polaków szyfrów Enigmy”**, który otrzymał dofinansowanie Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w konkursie **„Dyplomacja Publiczna 2017”** – komponent: **„Wymiar samorządowy i obywatelski polskiej polityki zagranicznej 2017”**.

Do realizacji projektu zaproszone zostały samorządy, instytucje oraz partnerzy społeczni, dla których nadrzędnym celem jest stworzenie wspólnego produktu historyczno-promocyjnego pozwalającego w lepszy i bardziej efektywny sposób szerzyć wiedzę o polskich bohaterach sukcesu kryptologicznego tj.: **Bydgoszcz, Cieszyn, Pobiedziska, Poznań, Szamotuły, Sosnowiec, Warszawa, Wyszków.**

Działania projektowe realizowane były od sierpnia do listopada 2017 r. Wspólnie z samorządami przeprowadzone zostały wydarzenia otwarte, w ramach których odbyły się wykłady na temat bohaterów, wydarzeń i metod, które pozwoliły rozszyfrować jedną z najbardziej strzeżonych tajemnic III Rzeszy. Powstała dedykowana projektowi oraz historii kryptologów strona internetowa. Opracowane zostały materiały edukacyjne oraz ulotka identyfikująca miejsca w Polsce związane z bohaterami sukcesu kryptologicznego. Podsumowaniem działań była **konferencja, która odbyła się 20 listopada 2017 r. w Poznaniu** z udziałem międzynarodowych ekspertów, przedstawicieli Ministerstwa Spraw Zagranicznych, samorządów oraz partnerów instytucjonalnych uczestniczących w projekcie a także rodzin kryptologów.

Bydgoszcz

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Marian Rejewski

Miejsca związane z historią Enigmy

- **ul. Wileńska 6** – miejsce urodzenia Mariana Rejewskiego (tablica pamiątkowa)
- **I Liceum Ogólnokształcące im. Cypriana Kamila Norwida w Bydgoszczy**, dawniej Państwowe Gimnazjum Klasyczne, w którym Marian Rejewski uzyskał maturę w 1923 r. (tablica)
- **Zbieg ulic Gdańskiej i Śniadeckich –** pomnik – ławeczka Mariana Rejewskiego
- **Muzeum Wojsk Lądowych,** ul. Czerkaska 2 (tablica pamiątkowa)

Kontekst historyczny

Marian Rejewski urodził się 16 sierpnia 1905 r. w Bydgoszczy. Jego rodzicami byli Józef, uprzednio ziemianin spod Gniezna, następnie, po przeprowadzce do Bydgoszczy kupiec zajmujący się handlem tytoniem, oraz Matylda z domu Thoms, córka właścicieli browaru w Podgórzynie. W pierwszym okresie życia w Bydgoszczy ukończył Państwowe Gimnazjum Klasyczne w Bydgoszczy (obecnie I LO), uzyskując w 1923 maturę.

Rejewski pojawił się w Bydgoszczy ponownie w 1946 roku, po powrocie z Wielkiej Brytanii. W tym okresie podjął pracę w bydgoskiej fabryce kabli Kabel Polski w dziale zbytu, gdzie pracował do 1950. Kolejnym miejscem pracy Rejewskiego był Wojewódzki Związek Spółdzielni Pracy, a później Związek Branżowy Spółdzielni Drzewnych i Wytwórczości Różnej. Po przejściu na rentę w 1967 r. przeprowadził się w 1969 r. do Warszawy, do swego przedwojennego mieszkania, odzyskanego w międzyczasie przez córkę.

Lokalne instytucje partnerskie

Urząd Miasta Bydgoszczy / I Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida w Bydgoszczy / Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy.

Cieszyn

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Gwido Karol Langer

Miejsca związane z historią Enigmy

- **ul. Liburnia, dawna Talstrasse,** gdzie pod numerem 10 (w nieistniejącym dzisiaj domu) Gwido Karol Langer spędził swoją młodość
- **Grób Gwido Langera** na cmentarzu
- **Zespół Szkół Technicznych im. Płk. Gwido Langera**
- **Kościół i klasztor Elżbietanek** – w czasie I wojny światowej lazaret, w którym Gwido Langer dwukrotnie leczył się z ran

Kontekst historyczny

Gwido Karol Langer urodził się w czeskiej Żylinie. Jego ojciec, cieszyński zegarmistrz, wkrótce po urodzeniu syna powrócił do Cieszyna, gdzie Gwido przeżył młodość i ukończył miejscową szkołę realną. Związki z miejscem swej młodości podtrzymywał także w okresie późniejszym, gdy w miejscowych szpitalach leczył się z ran odniesionych na frontach I wojny światowej.

Od 1930 r. kierował Biurem Szyfrów Wojska Polskiego – w czasie, gdy odniosło ono swoje największe sukcesy.

Lokalne instytucje partnerskie

Urząd Miejski w Cieszynie / Zespół Szkół Technicznych im. Płk. Gwido Karola Langera

Pobiedziska

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Antoni Palluth

Miejsca związane z historią Enigmy

- **Budynek Poczty Polskiej** w Pobiedziskach (tablica pamiątkowa)
- **Rynek** – pomnik powstańców wielkopolskich

Kontekst historyczny

Antoni Palluth urodził się w 1900 r. w obecnym budynku Poczty Polskiej, w rodzinie cesarskiego pocztmistrza w Pobiedziskach. Tradycja rodzin na wywarła zapewne wpływ na jego techniczne zainteresowania związane z łącznością radiową. Był absolwentem tego samego gimnazjum, co Henryk Zygalski, tj. szkoły im. Marii Magdaleny w Poznaniu. Służąc w oddziałach łączności Wojska Polskiego miał okazję współpracować z Maksymilianem Ciężkim. W późniejszych etapach życia został jednym z wiodących konstruktorów radiowych w kraju i przedsiębiorcą w tym obszarze, a także głównym doradcą technicznym polskiego radiowywiadu. Antonii Palluth wspólnie z braćmi Stanisławem i Ludomirem Danielewiczami oraz Edwardem Fokczyńskim założyli wytwórnię Radiotechniczną „AVA" z siedzibą w Warszawie. Wytwórnia ta wyposażała Biuro Szyfrów w sprzęt radiotechniczny oraz urządzenia kryptograficzne. To w wytwórni „AVA" wykonana została replika niemieckiej „Enigmy".

Od 1930 r. kierował Biurem Szyfrów Wojska Polskiego – w czasie, gdy odniosło ono swoje największe sukcesy.

Poznań

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Marian Rejewski
- Jerzy Różycki
- Henryk Zygalski
- Maksymilian Ciężki
- Antoni Palluth

Miejsca związane z historią Enigmy

- **Centrum Kultury „Zamek",** dawna siedzibaWydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Poznańskiego
- **Pomnik trójki kryptologów przed CK „Zamek"**
- **Budynek dawnego Collegium Historicum,** wzniesiony na miejscu dawnej Komendy Miasta, miejsca pracy kryptologów w poznańskim okresie ich pracy
- **Poznańska Cytadela,** miejsce kursu kryptologicznego w 1929 r.
- **Willa rodziny Zygalskich,** ul. Matejki 33 (tablica pamiątkowa)
- **Willa Maksymiliana Ciężkiego,** ul. Janiny Omańkowskiej 31
- **Liceum Ogólnokształcące nr 7 im. Marii Magdaleny**
- **Collegium Minus UAM** (tablica pamiątkowa)
- **Kościół św. Wojciecha –** w krypcie tablica pamiątkowa
- **ul. Mielżyńskiego (dawniej Victoriastrasse 22) – mieszkanie** i warsztat krawiecki Michała Zygalskiego, miejsce urodzin Henryka Zygalskiego

Kontekst historyczny

W Poznaniu urodził się Henryk Zygalski, w tym mieście zdał też w Gimnazjum Marii Magdaleny egzamin maturalny. To samo gimnazjum ukończył Antoni Palluth. Antoni Palluth i Maksymilian Ciężki spotkali się po raz pierwszy w trakcie powstania wielkopolskiego w stacji radiowej zlokalizowanej na terenie poznańskiej Cytadeli. W późniejszym okresie stacja ta gościła także uczestników kursu kryptologii w 1929 r. Zamek cesarski był siedzibą Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Poznańskiego, którego słuchaczami byli uczestnicy kursu kryptologicznego. W Poznaniu pozostały domy rodzinne Henryka Zygalskiego oraz Maksymiliana Ciężkiego. Pozostałe lokalizacje w Poznaniu dotyczą miejsc upamiętniających zasługi zespołu Biura Szyfrów.

Lokalne instytucje partnerskie

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu / Urząd Miasta Poznania / Wydział

Matematyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu / Poznańska Organizacja Turystyczna

Sosnowiec

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Leonard i Ludomir Danilewiczowie
- Tadeusz Heftman

Miejsca związane z historią Enigmy

- **Dawny budynek szkoły realnej,** później liceum im. Stanisława Staszica

Kontekst historyczny

Tadeusz Heftman urodził się w 1906 r. w Sosnowcu, gdzie ukończył tę samą szkołę średnią, do której uczęszczali bracia Leonard i Ludomir Danilewiczowie. Wszyscy byli utalentowanymi inżynierami-radiotechnikami. Danilewiczowie byli współzałożycielami i współwłaścicielami firmy AVA, która skonstruowała i dostarczyła liczne elementy wyposażenia polskiego radiowywiadu, w tym nowatorskie stacje nasłuchowe, nadajniki i goniometry, a także kopie niemieckiej Enigmy, cyklometr i bomby Rejewskiego.

Szamotuły

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Maksymilian Ciężki

Miejsca związane z historią Enigmy

- **Grób Maksymiliana Ciężkiego** w kwaterze powstańców wielkopolskich na cmentarzu parafialnym
- **Pomnik Maksymiliana Ciężkiego**
- **XIX-wieczna zabudowa Świdlina –** domniemane miejsce narodzin Maksymiliana Ciężkiego
- **Szkoła podstawowa im. Maksymiliana Ciężkiego w Baborowie** (tablica pamiątkowa)
- **Głaz – pomnik powstańców wielkopolskich,** usytuowany na miejscu dawnego pomnika dłuta Michała Rożka, zniszczonego przez Niemców w czasie II wojny światowej
- W zbiorach **Muzeum Zamku Górków** tablica ku czci powstańców wielkopolskich ufundowana przez Towarzystwo Kolejowców Polskich, ukryta w czasie II wojny światowej

Kontekst historyczny

Maksymilian Ciężki urodził się w Szamotułach, jako syn cieśli i przedsiębiorcy budowlanego. Ukończył miejscową szkołę rolniczą, a w trakcie nauki w niej zaangażował się w budowę lokalnego, polskiego ruchu skautowego. Ruch ten w późnej fazie I wojny światowej stal się zapleczem organizacyjnym dla polskiej działalności niepodległościowej, a po zakończeniu I wojny światowej większość jego członków utworzyła oddziały polskiej Straży Ludowej, fundamentu sił zbrojnych późniejszego powstania wielkopolskiego. Powołany do armii niemieckiej Ciężki powrócił do rodzinnego miasta. W listopadzie 1918 r. został członkiem miejscowej Rady Robotniczej i Żołnierskiej. Po wybuchu powstania wziął udział w wyzwoleniu Wronek, po czym nabyta na froncie we Francji choroba wyeliminowała go z dalszej służby wojskowej. Dalsze losy Ciężkiego związane były raczej z Poznaniem i Warszawą, jednak w 2008 r. jego prochy zostały sprowadzone z Kornwalii i pochowane na lokalnym cmentarzu parafialnym. W tym samym dniu odsłonięto pomnik przypominający jego zasługi.

Lokalne instytucje partnerskie

Urząd Miasta i Gminy Szamotuły/ Starostwo Powiatowe w Szamotułach/ Muzeum Zamek Górków / Muzeum Zamek Górków

Warszawa

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Cały zespół Biura Szyfrów

Miejsca związane z historią Enigmy

- **Plac Piłsudskiego, Ogród Saski i budynek Dowództwa Garnizonu Warszawa** (tablica pamiątkowa)
- **Obiekt jednostki wojskowej w Lesie Kabackim,** dawna siedziba sekcji niemieckiej Biura Szyfrów, przed bramą jednostki pamiątkowy pomnik Grób Mariana Rejewskiego na Powązkach Wojskowych
- Dom, w którym Marian Rejewski mieszkał w latach 1969-1980 (ul. Gdańska 2, tablica pamiątkowa)
- Kompleks budynków, w którym Marian Rejewski mieszkał (w różnych lokalizacjach) w okresie przedwojennym; ul. Mickiewicza 20 (w okresie złamania szyfru Enigmy), ul. Mickiewicza 4/68 (lokal zakupiony z nagrody za złamanie Enigmy, z tego lokalu Rejewski wyruszył na wojnę), planowana tablica pamiątkowa **IEEE Milestone,** ul. Śniadeckich, Instytut Matematyki PAN

Kontekst historyczny

We wrześniu 1932 r. kryptologów przeniesiono z poznańskiej filii Biura Szyfrów do jego centrali, mieszczącej się ówcześnie w skrzydle Pałacu Saskiego przy obecnym Placu Piłsudskiego w Warszawie. To właśnie tam w grudniu 1932 r. Marian Rejewski dokonał kluczowego przełomu w atakach na szyfr Enigmy. Fakt ten upamiętnia tablica zlokalizowana na ścianie budynku Dowództwa Garnizonu Warszawa, kopia identycznych tablic zlokalizowanych w ośrodku Bletchley Park oraz w Ambasadzie RP w Londynie.

W 1937 r. sekcja niemiecka Biura Szyfrów przeniosła się do nowej siedziby w Lesie Kabackim. Jej budynek istnieje na terenie funkcjonującej w tym miejscu jednostki wojskowej (na jego ścianie tablica pamiątkowa), jednak nie jest dostępny. Przed bramą jednostki głaz pamiątkowy z tablicą przypominającą zasługi kryptologów.W wojskowej części cmentarza powązkowskiego grób Mariana Rejewskiego z tablicą pamiątkową ufundowaną przez Polskie Towarzystwo Matematyczne.

Przy ulicy Gdańskiej 2 kompleks budynków, w którym Marian Rejewski nabył mieszkanie ze środków nagrody otrzymanej za złamanie szyfru Enigmy. Mieszkał w nim w okresie 1935-1939 oraz 1969-1980 (tablica pamiątkowa).

Przy ul. Śniadeckich, przed siedzibą Instytutu Matematyki PAN kamień pamiątkowy z dwujęzyczną tablicą przypominającą zasługi kryptologów, ufundowaną przez IEEE, największą w świecie organizacją zrzeszającą inżynierów elektryków.

Lokalne instytucje partnerskie

Społeczna Szkoła Podstawowa nr 2 / Społeczne Gimnazjum nr 333 w Warszawie im. Matematyków Zwycięzców Enigmy

Wyszków

Powiązani uczestnicy historii złamania Enigmy

- Jerzy Różycki

Miejsca związane z historią Enigmy

- I Liceum Ogólnokształcące (tablica pamiątkowa)
- Park nad Bugiem (lokalizacja szkoły w okresie nauki Jerzego Różyckiego, planowany pomnik – ławeczka Jerzego Różyckiego)

Kontekst historyczny

Jerzy Różycki urodził się na Ukrainie, a w czasie I wojny światowej uczył się w polskim gimnazjum w Kijowie. Po wybuchu rewolucji sowieckiej jego rodzina przedostała się do Polski i osiedliła w Wyszkowie, gdzie ojciec Jerzego prowadził (w nieustalonym do chwili obecnej miejscu) aptekę. W Wyszkowie Jerzy Różycki dokończył edukację w szkole średniej i zdał w 1926 r. egzamin maturalny.

Lokalne instytucje partnerskie

Urząd Miejski w Wyszkowie / Starostwo Powiatowe w Wyszkowie / I Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida w Wyszkowie